

Om våldtäkt och kvinnomisshandel i rättstillämpningen

Genom att jämföra olika rättsfall rörande våldtäkt och kvinnomisshandel visar här Lotta Westerhäll-Gisselsson, att domstolarna har en tendens att frikänna eller mildra domar på grund av bristande bevis eller kvinnans påstådda medskyldighet.

Den nedgörande kritik som drabbade sexualbrottsutredningens betänkande Sexuella övergrepp (SOU 1976:9) torde vara känd för de flesta. Kritiken formades till en kvinnomaniestation och riktade sig med kraft mot det bitvis starkt kvinnofientliga innehållet i utredningen. Resultatet blev att förslaget inte antogs utan en ny fortfarande verksam utredning tillsattes (1977—02—02). Utredarna, som antog namnet sexualbrottskommittén, arbetar enligt nya direktiv, som tagit starka intryck av kvinnornas egna åsikter och uppfattningar i dessa frågor.

Detta innebär dock inte, att de tankegångar som ligger till grund för brottsutredningens betänkande nu helt saknar intresse. Tvärtom, de är högaktuella. I mångt och mycket hade utredningen föreslagit sådant som redan betraktades som gällande rätt. De tillämpande organen, dvs främst domstolarna, hade redan tidigare slagit in på vägar, som utredningen sedan fann naturligt att vandra vidare på. Detta medför att vi i den gällande rätt vi har idag, möter ett synsätt som många gånger är identiskt med det som blev så förkättrat i sexualbrottsutredningen.

Min avsikt här är att med några exempel från rättstillämpningen undersöka 'äktheten' i den officiella straffrättsideologin. Denna går ut på att rättsosäkerhet i princip inte kan förekomma inom rättstillämpningen på detta område, eftersom blotta förekomsten av den sk legalitetsprincipen effektivt sätter stopp för detta. Jag har valt rättsfall hämtade både från

tingsrätt, hovrätt och högsta domstolen rörande de två mest centrala 'kvinnobrotten' där sexualitet, makt och våld är själva innehållet i det straffbara beteendet, nämligen våldtäkt (BrB 6:1) och kvinnomisshandel (BrB 3:5). Att brottet våldtäkt byggs upp av komponenterna sexualitet och våld framgår redan av själva ordet våldtäkt. Brottet beskrivs i lagen så att om en man tvingar en kvinna till samlag genom våld å henne eller genom hot som innebär trängande fara, skall mannen dömas för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst tio år. Lika med våld anses att försätta kvinnan i vanmakt eller annat sådant tillstånd: Den sexuella handlingen består alltså i ett samlag och samlaget skall ha kommit till stånd p g a att mannen med våld har tvingat kvinnan här till eller hotat henne t ex med ett förestående våld av allvarligare beskaffenhet.

Kopplingen sexualitet — kvinnomisshandel framstår däremot inte som lika självklar. Att det är fråga om en maktutövning, där våldsinslaget är det primära, framgår av ordet misshandel. Kvinnomisshandel är egentligen ingen brottsrubricering utan brottet heter enbart misshandel. Det innebär att den som tillfogar annan kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter henne i vanmakt eller annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller om brottet är ringa till böter. När gärningsmannen är en man och offret en kvinna och de båda är sammanlevande eller har varit det tidigare, dvs de båda har eller har haft en känslomässig relation till varandra,

brukar i dagligt tal beteckningen kvinnomisshandel användas. Denna definition av kvinnomisshandel medför, att komponenten sexualitet i de allra flesta fall av kvinnomisshandel är synnerligen viktig och många gånger lika framträdande som vid våldtäkt, även om inte den straffbara handlingen är ett *direkt* uttryck för sexualitet. *Indirekt* däremot torde en sådan misshandel spegla en destruktiv form av sexualitet, som väcks till liv t ex vid svartsjuka och som innehåller komponenter sådana som kvinnan som mannens egendom, hennes ofrihet och osjälvständighet, mannens rätt till sin kvinna osv, vilka samtidigt inte är något annat än tecken på mannens osäkerhet och hjälplöshet i olika sociala situationer.

I sexualbrottsutredningens betänkande stod under rubriken Allmänna överväganden följande att läsa:

En översyn av lagen bör ske med beaktande av de förändringar i tänkesätt och uppfattningar som ägt rum i samhället och ansluta till den utveckling som pågått sedan lång tid tillbaka. Detta innebär att straffbestämmelserna i större utsträckning än nu bör inriktas på övergreppssituationer. Översynen kommer därför att innehålla en kritisk granskning av de argument som framförs för straffbeläggande av andra handlingar än övergrepp. En översyn med denna inriktning ligger i linjen med strävandena att begränsa straffrättsens betydelse som medel för social kontroll och koncentrera de rättsvårdande myndigheternas insatser på allvarlig brottslighet.

Med den syn på sexualbrotten som utredningen företräder är det inte självklart att bestämmelserna därom bör behållas som en särskild kategori brott. Det ger nämligen intryck av att det finns en speciell sexuell integritet som är väsensskild från annan integritet. Med hänsyn till att utredningens uppdrag endast avser en översyn av lagstiftningen om sexualbrott har utredningen emellertid inte anledning att pröva om den nuvarande ordningen bör frångås. Utredningens förslag innebär därför att bestämmelserna om sexualbrott alltjämt är samlade i ett särskilt kapitel i BrB. Vid en mer omfattande revision av BrB kan det däremot visa sig möjligt och lämpligt att slopa sexualbrotten som särskild brottskategori. (s 54 f)

Denna inställning visar (förslaget gick sedan också ut på detta), att det var själva övergreppet som var det straffvärda, dvs den fysiska

integriteten var det som skulle skyddas och en kränkning av denna skulle visa sig genom yttre synbara tecken, dvs i princip detsamma som en misshandelssituation. Men det rättsliga skydd som kvinnan får i en misshandelssituation, är det tillräckligt? Skulle ett sådant synsätt i så fall inte också innebära, att man såg allvarigare på ett kvinnomisshandelsbrott, om våldet i detta brott skulle representera det som man egentligen ville komma åt? De ställda frågorna understryker den nära släktskapen mellan brotten våldtäkt och kvinnomisshandel och den följande framställningen kommer ytterligare att påvisa denna.

Våldtäkt

De villkor eller rekvisit som måste vara uppfyllda för att våldtäkt skall anses vara för handen är att ett *samlag* har kommit till stånd och att det skett medelst sk *råntvång* (tvångstypen brukar sammanfattningsvis kallas så). Ofta uppkommer bevisvärigheter i samband med dessa båda rekvisit, men jag bortser härifrån i detta sammanhang. Två rättsfall, som torde kunna betecknas som tämligen typiska (det visar inte minst statistiska och andra uppgifter (SOU 1967:9, s 144 ff)) skall få belysa vad jag vill ha sagt, nämligen att domstolarna har en tendens att undvika att fälla någon för våldtäkt. Om vi bortser från den (vanliga) situationen att domstolen inte finner det vara bevisat, att mannen utfört den handling, för vilken han står åtalad — hur bär sig domstolen åt i så fall när handlingen är bevisad för att undvika att rubricera handlingen som våldtäkt?

Fall 1: En flicka hade liftat utomlands under ett skollov och var då våldhandlingen inträffade på hemväg. När hon satt och åt frukost på ett motell blev hon erbjuden lift av en långtradarchaufför, vilket hon accepterade. Under resan fick de kontakt med varandra endast genom enstaka ord, eftersom han inte kunde svenska. Efter en stunds resa körde han helt överraskande in på en parkeringsficka. På en bäddplats bakom förarsätet tilltvingade han sig med våld samlag trots hennes intensiva motstånd. (Jag uppger inte domstolens namn, datum för domen och diarienummer på de tingsrätts- och hovrättsavgöranden som jag har med i denna

artikel av hänsyn till kvinnornas integritet. Den som av särskilda skäl är intresserad av dessa uppgifter får kontakta mig. De HD-avgöranden som jag refererar här är ju redan publicerade, varför det saknas anledning att i dessa fall underlåta källhänvisning.)

Domstolen fann att kvinnans utsaga vann stöd av övrig utredning i målet och att det var styrkt, att mannen med s k *råntvång* tilltvingat sig *samlag*. Men domstolen dömde inte för våldtäkt utan i stället för våldförande. I våldtäktsparagrafen finns ett andra stycke som lyder: Är brottet med hänsyn till kvinnans förhållande till mannen eljest att anse som mindre grovt, dömes för *våldförande* till fängelse i högst fyra år! I sexualbrottsutredningens förslag fick den bestämmelsen följande utseende: 'Är brottet med hänsyn till den tvingandes handlande före övergreppet eller eljest att avse som mindre grovt, dömes till böter eller fängelse i högst ett år.' Oppositionen mot förslaget kom till stor del att koncentreras just till denna bestämmelse. Trots att förslaget inte genomfördes, finns alltså redan i vår nu gällande lagstiftning en bestämmelse med ungefär samma innebörd. Som exempel på situationer när denna s a s lindriga form av våldtäkt skall anses vara för handen, anfördes i förarbetena till Brottsbalken (BrB), att parterna var gifta med varandra eller sammanlevde under äktenskapsliknande förhållanden (BrB Komm I s 1:a uppl s 203 ff) eller att kvinnan 'föranlett eller tillåtit vissa närmanden' (s 206).

Domstolen dömde alltså till våldförande i det aktuella fallet och man kan då fråga sig hur domstolen resonerade:

Vid bedömning av brottets svårhet bör beaktas, att bilfärden företogs under förhållanden, som var ägnade att ingiva S den uppfattningen att M ej hade något emot att inlåta sig på intimare umgänge med honom. Av utredningen framgår sålunda att S kvällen före samlaget sett M tillsammans med en annan långradarchaufför, med vilken hon liftade, bege sig till motellbyggnaden. S, som kände till att motellet innehöll dubbelrum, bibringades genom denna sin iakttagelse den uppfattningen att M ej var ovilig att inlåta sig på sexuell kontakt med representanter för den yrkeskår, som S tillhör. Vidare skall i denna del hänsyn tagas till att det tvång S utövade ostridigt icke innefattade hot eller misshandel. I betraktande av vad sålunda förekommit och

då M under föreliggande förhållanden måste ha varit medveten om att hon genom att lifta frivilligt försatt sig i en viss risksituation i aktuellt avseende kan gärningen icke anses utgöra svårare brott än våldförande.

Ytterligare kommentarer till fallet torde vara onödiga.

Fall 2: En ung kvinna hade den ifrågavarande dagen varit på väg till arbetsförmedlingen för att söka arbete. Hon gick till fots, då en bil körde upp vid hennes sida. Mannen i bilen erbjöd sig att skjutsa henne till arbetsförmedlingen, och uppgav, att han själv var på väg dit. Väl inne i bilen ville mannen först uträtta ett ärende. Han körde till stadens utkanter. Ärendet tog ett par minuter, men mannen körde inte tillbaka i riktning mot arbetsförmedlingen utan ur stan till ett ensligt skogsområde, där han började göra närmanden mot kvinnan. Hon försökte öppna bildörren men märkte då att den var låst. Hon drog upp låsknappen, men mannen tryckte ner den igen. Hon sade, att hon ville åka därifrån. Mannen startade då bilen och körde från platsen. Efter att ha åkt omkring en stund, återkom de, fast från motsatt håll, till den plats där mannen tidigare hade stannat bilen. Kvinnan, som inte kunde orientera sig, sade att hon var rädd och att hon ville åka tillbaka till staden. När mannen vägrade, lämnade hon bilen. Mannen följde efter och tog tag i hennes ena arm, varefter han började draga henne in i skogen. Kvinnan gjorde motstånd och sade åter till honom att hon var rädd. Mannen tog då ett bättre tag om hennes båda armar och axlar och släpade henne vidare. Hon satte klackarna i marken och försökte spjärna emot. När de kommit omkring 10—15 meter från bilen stannade mannen. Kvinnan satte sig på huk, medan mannen, som svettades och darrade, alltjämt höll i henne. Hon började att prata med honom i hopp om att inte någonting skulle hända henne. Hon vågade inte försöka springa från platsen, eftersom hon inte visste var hon kunde få hjälp. Hon befarade även att mannen skulle springa efter henne och göra henne illa. Mannen började göra närmanden och i avsikt att förmå honom att upphöra med dessa talade hon om att hon hade menstruation. Mannen drog trots det av hennes byxor och kunde konstatera att hon inte ljög. Han knäppte därefter upp sina egna byxor, tog fram sin manslem och sade till henne att "suga honom". Hon gick honom till viljes, ehuru hon kände sig äcklad. Hon fick även kväljningar, men han sade till henne att fortsätta. Efter omkring 10—15 minuter fick hon frossbrytningar. Mannen lät henne då sluta varefter hon gick tillbaka till bilen och klädde på sig. Men mannen började återigen klä av henne och han sade, att

han var Jesus, Guds son, och att de nu 'skulle fara upp till hans pappa'. Genom dessa yttranden kände sig kvinnan direkt hotad till livet, eftersom hon tänkte 'att man inte kan komma till Gud levande'. Hon ansåg också situationen vara sådan att det inte var lönt att försöka göra motstånd. På mannens tillsägelse tog hon åter hans manslem i munnen och försökte tillfredsställa honom. Han fick emellertid inte utlösning. Efter omkring 10–15 minuter avbröt han henne och förklarade att nu återstod endast samlag. Mannen tog ut hennes tampong och genomförde samlaget. Efter några minuter fick han utlösning.

Mannen körde henne därefter tillbaka till stationen och arbetsförmedlingen, där kvinnan omedelbart för en tjänsteman berättade om det inträffade.

Tingsrätten fann det faktiska händelseförloppet vara styrkt såsom det ovan beskrivits. Rätten menade vidare att

mannen tvingat M till en långdragen och för henne hänsynslös sexualakt som lett till samlag. Även om det våld som mannen utövade i och för sig inte varit av misshandelskaraktär har det dock i den föreliggande situationen framstått som så allvarligt att kvinnan uppgivit allt vidare motstånd. Mannen har vidare genomfört de sexuella övergreppen med sådan beslutsamhet och på sådant sätt att handlandet i sig även utgjort hot som inneburit trängande fara för kvinnan, såvida hon inte medverkade till att fullfölja mannens avsikter. Tingsrätten fann alltså mannen skyldig till våldtäkt.

Hovrätten däremot hade en annan mening och fann,

att mannen inte brukat annat våld än att han, när kvinnan steg ur bilen i skogen, följde efter henne samtidigt som han höll ett fast grepp om hennes vänstra handled, att han därefter skiftade grepp och fattade tag i hennes armar med båda händerna samt att han drog henne med sig några meter varunder hon gjorde visst motstånd genom att sätta klackarna i marken. Det våld mannen härigenom utövade har inte varit av så allvarlig beskaffenhet att det kan anses som ett betvingande av kvinnan. På grund av hennes agerande måste mannen emellertid ha insett att hon inte ville ha sexuell umgänge med honom.

Kvinnan har förhållit sig helt passiv och gått mannen till viljes utan att på något sätt protestera. Mannen har inte vare sig då eller senare i samband med det sexuella umgänget i bilen uttalat några hotelser och hans uppträdande kan inte hel-

ler anses ha varit sådant att det utgjort hot som inneburit trängande fara.

Hovrätten fann att mannen medelst olaga tvång förmått kvinnan till samlag och annat könsligt umgänge och dömde för frihetskränkande otukt.

Frihetskränkande otukt (BrB 6:2) är ett lindrigare brott än våldtäkt och kännetecknas bl a av, att tvånget inte anses vara av samma allvarliga karaktär som det som krävs för våldtäkt. Vad man tycker sig spåra i hovrättens resonemang är en efterlysning av ett mer aktivt motstånd hos kvinnan. Ett studium av förarbetena visar dock, att med uttrycket 'genom våld å henne' i våldtäktsparagrafen menas, en fysisk kraftanvändning, som direkt träffar en person och som utgör antingen misshandel eller ett betvingande av vederbörande kroppsliga rörelsefrihet, utan att ett fullständigt betvingande av henne behöver föreligga'. Tingsrätten har ju menat, att redan detta rekvisit var uppfyllt men framhållit, att helt odiskutabelt i varje fall varit, att villkoret 'hot som innebär trängande fara' var för handen och därmed förutsättningarna för våldtäkt.

Måne våra hovrätter kräver, att kvinnan skall låta sig bli misshandlad först för att de rättsliga villkoren för en våldtäkt skall vara uppfyllda?

Kvinnomisshandel

Hur ser domstolarna på de 'rena' kvinnomisshandelsfallen, de som inte är kombinerade med ett direkt sexuellt övergrepp? Jag vill referera tre fall, i vilka bakgrundssituationen är tämligen likartad men där olika rättsliga frågeställningar har aktualiserats. Jag kommer inte att behandla den så omdebatterade åtalsregeln (BrB 3:11) utan koncentrerar mig i stället på några av de fåtaliga fall av kvinnomisshandel som lett till åtal och dom, och på några av de rättsliga problem som kan uppstå då, nämligen gränsdragningen mellan vanlig misshandel (BrB 3:5) och grov misshandel (BrB 3:6), gränsdragningen mellan uppsåtligt handlande och oaktsamt handlande samt påföljdsfrågan.

Fall 3: En kvinna, som under ett par år sammanlevt med en 19 år äldre man, hade under en längre tid utsatts för misshandel från mannens sida. Den misshandel som sedan blev föremål för rättens pröv-

ning hade sin upprinnelse i att mannen misstänkte kvinnan för otrohet. Han slog henne då medvetlös. Hon hade inget minne, förrän hon vaknade dagen därpå blödande i sängen. Hon hade efter händelsen epileptiska anfall, fruktansvärd huvudvärk, svåra smärtor i ryggen och var delvis förlamad i vänster sida. Hon hade svårt att överhuvudtaget använda vänster hand och nödgades anlita mannens hjälp för på- och avklädning. Hon hade mycket dimmiga begrepp om vad som hände under den vecka som förflöt innan en bror till henne fann henne och omgående fick henne under läkarvård. Hon överfördes omedelbart till neurokirurgisk klinik, där hon fick kvarstanna en längre tid. Hon var sjukskriven i flera månader. Epilepsin blev bestående. Av det rättsmedicinska utlåtandet framgick, att kvinnan hade 129 sår, blåmärken, hudavskrapningar och äldre ärr, vidare blödning under hårda hjärnhinnan på höger sida, brott på bröstbenet, brott på tolfte bröstkotan, nedsatt vakenhet, svaghet i vänster kroppshalva samt epileptiska anfall.

Tingsrätten gjorde följande bedömning:

Allt talar för att skadorna på kvinnan uppkommit genom det mot henne av mannen utövade våldet. Vad särskilt angår blödningen under den hårda hjärnhinnan och skadan på bröstbenet, måste det hållas för visst, att skadorna förorsakats av direkt våld från mannens sida. Hans påståenden, att kvinnan fallit omkull och skadat sig i badkaret, är obestyrkt och förtjänar enligt tingsrättens åsikt ej avseende. Det måste därför anses tillförlitligen styrkt, att mannen uppsåtligen våldfört sig å kvinnan och därvid tillfogat henne skadorna. Misshandeln är av allvarlig art och har vållat omfattande skador. Mannen har vid gärningens begående visat synnerlig hänsynslöshet och råhet. Brottet bör därför bedömas som grovt.

Hovrätten, dit målet fördes och där det slutligen stannade, såg på misshandeln på följande sätt:

Den utlösande faktorn vid misshandeln har, i förening med alkoholpåverkan, uppenbarligen varit besinningslös svartsjuka sedan mannen fått reda på att kvinnan varit otrogen. Det är en omfattande och mycket allvarlig misshandel mannen gjort sig skyldig till, men omständigheterna är inte sådana att han kan sägas ha visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet. Ej heller av annat skäl bör brottet bedömas som grovt.

Hovrättens dom framstår som helt oförklarlig. Man har helt enkelt frångått vad som står i förarbetena som kriterium på en grov misshandel: Vid bedömande huruvida brottet är

grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet! I förarbeten och praxis har med 'allvarlig sjukdom' menats sjukdomar som typiskt sett är att anse som allvarliga, speciellt om de är bestående eller ger upphov till bestående men, t ex just epilepsi och detta även om de i det särskilda fallet visat sig vara lindrigare än vanligt (vilket i och för sig inte var fallet här). När misshandel förekommer vid upprepade tillfällen och under brutala former t ex mot hustru och barn, är kravet på hänsynslöshet och råhet uppfyllt enligt Brottsbalkskommentaren (BrB Komm I 1:a uppl s 121). Icke förty anser alltså hovrätten, att ingetdera av de båda villkoren är uppfyllda och ser misshandeln som en ordinär misshandel.

I en ganska nyligen avkunnad tingsrättsdom fann tingsrätten en kvinna skyldig till grov misshandel gentemot sin f d man, då hon — efter att själv ha utsatts för våld av honom genom att han bl a slagit henne och tagit strupgrepp på henne med båda händerna — stack en brödkniv i hans vänstra lunga. Rätten fann inte någon nödvärnssituation vara för handen. I förarbetena står klart angivet, att misshandel med ett livsfarligt vapen i princip gör att misshandeln skall betraktas som grov (men som livsfarlig räknas också en gärning, som resulterat i en livshotande skada men ändå inneburit, att offret försatts i en situation som inneburit överhängande fara för livet, t ex strupgrepp). När, såsom i detta fallet, en kvinna misshandlade en man, har domstolen alltså inte funnit anledning att frångå förarbeten och praxis. Men varför har domstolen gjort det, när (såsom i föregående rättsfall) en man misshandlade en kvinna?

I ett annat rättsfall fann två instanser (tingsrätt och hovrätt) att ett kraftigt slag på vänstra underkäken samt sparkar på vänstra skenbenet var att betrakta som grov misshandel. Misshandeln hade i det fallet utövats av en man mot en kvinna, men det var inte fråga om kvinnomisshandel enligt den givna definitionen. Mannen och kvinnan bodde (sommartid) inte så långt från varandra (hon var sommar-gäst och han bodde där året runt) och kände varandra flyktigt. Han var arg på hennes hund

och det var det som orsakade misshandeln. (NJA 1966:503; HD menade, att det var fråga om en 'vanlig' misshandel.) Utan att förringa det allvarliga i denna misshandel torde en jämförelse mellan skadornas svårighetsgrad i de båda fallen (skadorna var mycket allvarligare i fall 3) leda till frågorna: Är den misshandlade kvinnan i en samborelation inte värd samma skydd som en misshandlad kvinna (man) vilken som helst? Är det så, att det trots allt ändå är mer ursäktligt att slå den kvinna man sammanlever med? Frågorna ställs ytterligare på sin spets i följande rättsfall.

Fall 4: En kvinna blev misshandlad av sin fästman då hon försökte göra slut med honom, eftersom hon hade träffat en annan man. (NJA 1978:244). Medan de båda talade om detta, skrek mannen plötsligt till och när hon reste sig upp slog han två knytnävslag som träffade i ansiktet. Han slog sedan omkull henne. Medan hon låg på golvet sparkade han henne minst fem gånger mot kroppen. Hon låg på golvet och skyddade huvudet och skrek åt honom att sluta. Eftersom hon rullade runt träffade sparkarna både på magen och ryggen. På sjukhus konstaterades att hennes mjälte var skadad och måste bortopereras. Mjältskadan var av sådan omfattning att en akut operation var nödvändig för att rädda livet på henne.

I detta rättsfall var det fullständigt klart att misshandeln lett till en livsfarlig skada och misshandeln skall ju då betraktas som grov. Men varken underrätten eller HD ansåg det vara frågan om grov misshandel. Hur har man då resonerat?

För att en misshandel skall anses som grov krävs att de omständigheter som objektivt sett föranleder att gärningen skall bedömas som grov (i det här fallet att gärningen var livsfarlig), omfattas av gärningsmannens uppsåt, dvs han måste ha insett och med vilje framkallat skadorna.

HD menade att 'det måste ha stått klart för mannen, att kraftiga sparkar mot buken — även om den som sparkar inte har skor på fötterna — medför risk för inre skador.

Såvitt är känt har emellertid mannen — bortsett från förhållandet till kvinnan — inte visat några våldstendenser. Den aggressivitet han tidigare ådagalagt mot kvinnan, har inte tagit sig mera allvarliga uttryck. Mannen har, fastän han vid några

tillfällen uppträtt aggressivt mot kvinnan, uppenbarligen hyst varma känslor för henne. Utredningen ger inte stöd för att han — som avbröt misshandeln efter sparkarna — skulle ha handlat i ett så upphetsat tillstånd, att det var utan betydelse för honom vilka skador han tillfogade henne. Det kan inte anses styrkt att han i samband med sparkarna fällt yttrandet: 'Du skall inte ha någon annan kille'. Det förhållandet, att han inte hade skor på fötterna, kan ha kommit honom att underskatta riskerna för kvinnan.

Det kan inte hållas för visst, att mannen skulle ha utdelat sparkarna även om han varit säker på att de skulle få till följd en allvarlig inre skada. HD fann i likhet med tingsrätten inte styrkt, att mjältskadan med därav följande livsfara omfattats av mannens uppsåt'.

Domstolen dömde i stället mannen för 'vanlig' misshandel och vållande till kroppsskada. Med en sådan brottsrubricering slipper man döma till en så sträng påföljd som man måste göra vid grov misshandel (minimum fängelse i ett år). Tingsrätten dömde mannen till skyddstillsyn (dvs övervakning) jämte böter under beaktande, att misshandeln framstod som en engångsföreteelse, 'betingad av en ovanlig familjesituation'. Den 'ovanliga familjesituationen' bestod alltså i, att kvinnan ville göra slut med mannen, varför en svartsjukemisshandel av detta slag för domstolen tydligen framstod som förklarlig. Omständigheterna var så 'speciella'. Att det heller inte var fråga om upprepad misshandel menade domstolen tala för en mildare bedömning. Men en upprepad misshandel, såsom i fall 3 ovan talade då inte för en strängare bedömning!

Påföljdsfrågan i samband med kvinnomisshandel aktualiseras ytterligare i följande rättsfall.

Fall 5: Mannen, som reste mycket i sitt yrke, hade fått reda på att hans fästmo hade ett förhållande med en annan man, då han var bortrest. En kväll, då de var på hemväg från några bekanta, körde han in på en mindre väg för att hon skulle få övningsköra. När hon kört en liten bit uppmanade han henne att stanna. Han slet ut henne ur bilen och tilldelade henne flera slag i ansiktet och på kroppen. Vidare sparkade han henne på kroppen och med en vägmarkeringsstake tilldelade han henne slag i ryggen och ena benet. Hon fick nedsatt hörsel på ena örat (nedsattheten försvann senare successivt), uppsvällt ansikte, blödningar och sår i ansiktet och blånader på kroppen (NJA 1972 s 654).

Tingsrätten fann, att mannen var skyldig till misshandel. Att det skulle vara grov misshandel hade man aldrig över huvud diskuterat, däremot om det möjligen var fråga om ringa misshandel, men domstolen fann så inte vara fallet. När det gällde påföljdsfrågan fann domstolen att den faktor som utlöste misshandeln var hans vetskap om att kvinnan

— med vilken han sedan länge sammanbott under äktenskapsliknande förhållanden — under lång tid varit honom sexuellt otrogen. För mannen, som varit känslomässigt starkt bunden vid kvinnan och hållit hårt på trohetsplikten, har underrättelsen om hennes otrohet inneburit en så stor psykisk påfrestring att han förlorat besinningen och handlat på ett sätt som varit främmande för hans personlighet. Det föreligger alltså mildrande omständigheter vid brottet. Faran för återfall i våldsbrott måste bedömas som ringa. Mannen är välanpassad och behöver inte övervakning. Villkorlig dom i förening med ett kämbart bötesstraff bör även med hänsyn till allmän laglydnad anses utgöra en lämplig påföljd.

Det repressiva momentet i påföljden villkorlig dom består endast av en tvåårig prøvotid. Den innebär i princip, att om den dömde begår ett nytt brott kan det medföra, att den villkorliga domen undanröjs och en ny påföljd döms ut. Men annars finns det ingenting i den villkorliga domen, som den dömde 'känner av', inte t ex övervakning. Bötesstraffet var då det enda egentliga repressiva inslaget och det utgjordes i det här fallet av 90 dagsböter à 10 kr.

Hovrätten däremot dömdes till fängelse i 3 månader, medan HD gick på samma linje som tingsrätten, nämligen villkorlig dom jämte böter (90 dagsböter à 25 kr).

Detta rättsfall liksom fall nr 4 är refererade i Nytt Juridiskt Arkiv och som sådana prejudicerande, dvs underrätterna skall döma på samma sätt i liknande situationer.

Sammanfattning

Bakom ideologin om en rättvis och riktig rättstillämpning inom straffrätten (att de ovan redovisade fallen har varit föremål för en juridiskt riktig och korrekt bedömning tror jag merparten av alla jurister i Sverige i dag menar) ligger en annan ideologi, som är av

gammalt datum och sammansatt av oerhört varierande värderingar men som torde kunna sammanfattande beskrivas som *mansherraväldet i den sexuella relationen*. Detta är givetvis en uppfattning som (de mer eller mindre o/medvetna) anhängarna av densamma i dag inte vågar tala högt om. Därför döljs den uppfattningen bakom andra uppfattningar, som i nuläget är mer gångbara, såsom den om privatlivets helgd (man menar att det ligger i kvinnans eget intresse att man inte 'klampar' in i hennes relation, även om hon där misshandlas allvarligt och vid upprepade tillfällen); den om de stora bevisvårigheterna vid våldtäkt och kvinnomisshandel; den att 'kvinnan tar ju ändå bara tillbaka sin anmälan' vid våldtäkt och framför allt kvinnomisshandel; den att det är synd om mannen, om han skall få hela sin framtid spolerad genom ett fängelsestraff; den att kvinnan har gjort si och så (retat mannen, varit honom otrogen, tillåtit vissa närmanden osv) och då får hon faktiskt skylla sig själv; den att vad skall det bli av henne om hon inte har mannen, m fl. Så snart en kvinna har en viss relation till en man, inträder ideologin om mannens herravälde i denna (sexuella) relation.

Vid kvinnomisshandel framstår detta klart. En kvinna som har eller har haft en sexuell relation till en man uppger därmed något av sin egen integritet och har i samhällets ögon mindre rätt till skydd.

Vid våldtäkt framstår detta lika klart. De våldtäktfall där kvinnan inte har någon relation till mannen bedöms som regel mycket strängt (det ofta anförda exemplet med kvinnan som går ensam hem genom den mörka parken och där blir överfallen och våldtagen av mannen som har lurat inne bland buskarna). Men så fort det kan konstateras någon form av relation om än aldrig så 'tunn' (t ex fall 1) blir kvinnan mindre skyddsvärd och mer utlämnad åt mannens makt och godtycke.

Kampen för kunskap om de bakomliggande värderingar och dolda ideologier som skapar de strukturella grundbetingelserna mellan könen liksom de sexuella mönstren, som möjliggör ett fortsatt manssamhälle, är därför det arbete som framstår som ett av de mest centrala för alla kvinnor idag.

SUMMARY

*Practice of the Courts in Rape and
Woman Battering Cases*

This article looks at the way in which the law is applied in rape and woman battering cases. The author approaches this problem by selecting a number of representative cases where five different legal issues are brought to the fore.

The *first* legal issue is concerned with the criminal classification of rape — assault (våldförande). Assault is a 'milder' form of rape. The text of law states that if the crime, with respect to the woman's relationship to the man, is seen as being of a less serious nature, then the man is to be convicted of assault. In the preparatory work to this text of law, it is stated that this applies when the partners are or have been married to each other or cohabit/have cohabited under marriage-like conditions or when the woman has induced or allowed certain advances. In the practice of the courts, the latter has been interpreted in such a way that if a woman has accepted a lift from a complete stranger and in no way has permitted any advances but that the man believes, due to completely irrelevant circumstances, that he has a right to sexual intercourse, then it is the woman who is seen as being responsible for the advance and therefore the conviction is one of assault rather than rape.

The *second* legal issue looks at the dividing line between rape and infringement of liberty through carnal abuse (frihetskränkande otukt). The latter crime is not considered as serious as rape since the offender in this case has not used the type of duress which must have occurred to fulfill the conditions of rape. The courts seem inclined to find this kind of duress not to exist when the woman has not put up enough active resistance which has left traces in the form of physical injuries.

The *third* legal issue is concerned with the dividing line between 'usual' woman battering and gross woman battering. Despite the fact that the pre-requisites for gross woman battering are present (life-endangering or lasting bodily injuries have been inflicted, or the offender has shown blatant ruthlessness or brutality), the courts fail to pass this sentence when it is a question of woman battering.

The *fourth* legal issue is concerned with whether the offender intended to inflict the injuries incurred. In one case, the man had kicked the woman so that life-endangering injuries to her spleen had occurred. The court, however, found that the injuries had been caused by negligence rather than with intent.

The *fifth* legal issue looks at the penal sanction that the offender received. This is often astoundingly mild and lacks repressive content.

Lotta Westerhäll-Gisselsson
Juridiska institutionen
Box 1165
221 05 Lund
Sweden

Kvinnovetenskaplig tidskrift

Tidigare nummer av Kvinnovetenskaplig tidskrift:

- Nr 1/80 *Kvinnoforskning*
- Nr 2/80 *Kvinnliga forskares villkor*
- Nr 3/80 *Kvinnors vårdarbete i och utanför familjen*
- Nr 4/80 *Kvinnor och medicinsk forskning*
pris 15:- per nummer
- Nr 1-2/81 *Kvinnorarbete och teknologisk utveckling*
pris 30:- (dubbelnummer)

Beställ genom att sätta in motsvarande belopp på pg 8841 78-5. Glöm ej ange vad inbetalningen gäller!